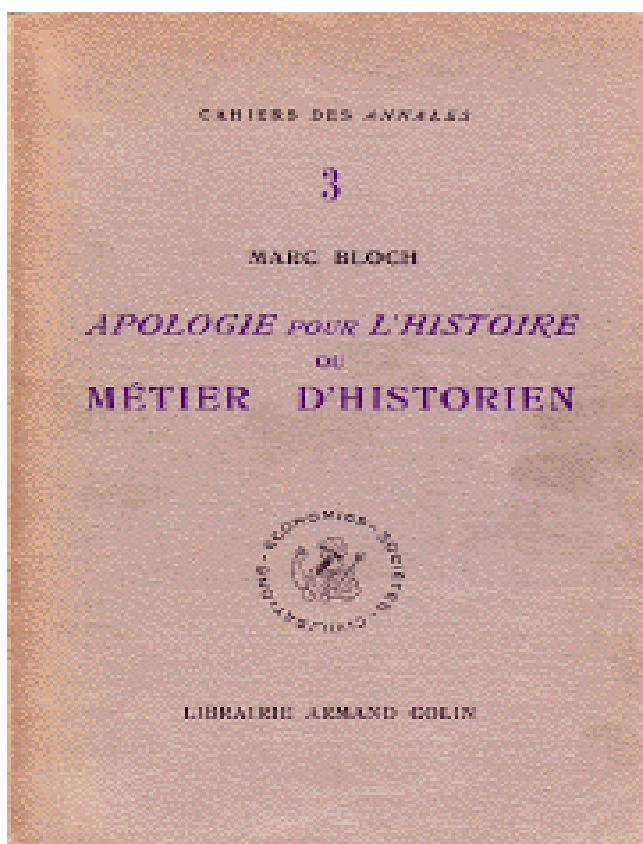

Recenzie

Dumitru-Cătălin Rogoianu

Marc Bloch, *Apologie pour l'histoire, ou métier d'historien*, 2 edition, Librairie Armand Colin, Paris, 1952, 112 p.

Motto: "Métier d'historien avance cahin-caha et continue à m'amuser. Je voudrais ne pas avoir le temps de le finir!" (Marc Bloch à L. Febvre, 15 février 1943)

Atunci când vorbim despre complexa personalitate a marelui istoric francez Marc Bloch nu putem să facem abstracție de ultima sa lucrare: *Apologie pour*

l'histoire, ou métier d'historien, scrisă în grabă, dar cu luciditatea unui om care a avut cu adevărat conștiința propriei sale meserii, cea de istoric. Înainte de a trece la prezentarea lucrării, este necesară o succintă expunere a biografiei lui Marc Bloch pentru a sublinia unele aspecte legate de viața sa, dar și contextul istoric în care a apărut *Apologie pour l'histoire*.

Provenind dintr-o familie de evrei din Alsacia și fiind inițiat în tainele istoriei de tatăl său, Gustav Bloch, care era profesor de istorie romană la Sorbona, tânărul Marc Bloch se înscrie repede la Școala Normală Superioară din Paris, după care își continuă studiile la Dresda și Berlin, unde se inițiază în metodologia de lucru germană. Cariera sa didactică începe ca profesor de istorie la Montpellier și Amiens, apoi din 1919 devine conferențiar la Strasbourg, universitate considerată drept una dintre cele mai prestigioase la acea vreme. În 1920 își susține teza de doctorat la Sorbona, cu lucrarea *Rois et serfs, un chapitre d'histoire capétienne*, ca mai apoi să rămână la Strasbourg până în 1936, dată la care este ales profesor la Sorbona, la catedra de istorie economică. Pe lângă o activitate didactică prodigioasă, Marc Bloch a fost și unul dintre cofondatorii în 1929 ai *Annales d'histoire économique et sociale*, care s-a dorit a reprezenta o reinterpretare a metodologiei istorice în general și a celei franceze în particular. Cel de-al doilea război mondial îl surprinde pe Marc Bloch nepregătit, fiind exclus din funcțiile publice prin decretele din octombrie 1940 de către regimul de la Vichy, din cauza originii evreiești, dar, recunoscându-i-se meritele profesionale, este detașat la Universitatea Strasbourg și Clermont-Ferrand și apoi la cea din Montpellier. Încă de la Universitatea Clermont-Ferrand, Bloch intră în contact cu primele grupări de rezistență locale, continuând această activitate și la Montpellier unde aderă la gruparea „Combat”, organizând o mișcare clandestină la nivel regional. În 1943 el intră definitiv în mișcarea clandestină „Franc-Tireur”, urmând ca, sub pseudonimele de „Chevreuse”, „Arpajon”, „Narbonne”, să constituie comitete de eliberare și dispozitive de insurecție care să controleze Lyonul. Pe 8 martie 1944 el este arestat și torturat de Gestapo, ca ulterior (16 iunie 1944) să fie omorât prin împușcare, pe un câmp din Saint-Didier-de-Formans (Ain) - aproape de Lyon, dar având totuși puterea să rostească simbolic ultimele cuvinte: „Vive la France!”.

În ceea ce privește opera lui Marc Bloch, cititorul nu poate să fie decât surprins și fascinat de multitudinea studiilor scrise, de puterea intelectuală a acestui istoric, de varietatea temelor tratate și, mai presus de orice, de acea încredere pe care o are în el însuși și în „meseria” sa. Rămâne de reflectat și astăzi asupra unor lucrări ale lui Bloch, cum ar fi *Regii taumaturgi. Studiu asupra caracterului supranatural atribuit puterii regale, cu deosebire în Franța și în Anglia* (1924), autorul unei cărți inedite, prima sa carte adevărată, care face din acesta întemeietorul antropologiei istorice, sau *Caracterele originale ale istoriei rurale franceze* (1931), apreciată drept o încununare a istoriei geografice, potrivit gustului francez, și punctul de plecare al unei noi viziuni a istoriei rurale în Evul

Mediu și în epoca modernă; *Societatea feudală* în două volume publicate între 1939 și 1940, sinteză finală, elaborată într-un mod original, care transfigura istoria instituțiilor printr-o concepție globală a societății - integrând istoria economică, istoria socială și istoria mentalităților - și în care erudiția, viziunea de ansamblu și ingeniozitatea demonstrațiilor se îmbină armonios. Ajungem, în sfârșit, la studiul care este considerat de specialiști *opera capitală* a lui Marc Bloch (*Apologie pour l'histoire*), oricare istoric având „obligația morală” nu doar de a o citi, ci și de a reflecta îndelung la ideile profunde pe care autorul încearcă să le insereze într-un stil fermecător și captivant. Acest ultim manuscris *Apologie pour l'Histoire ou Métier d'historien* a fost redactat rapid și cu puține note, între 1941-1942, în condiții cu totul inumane pentru Marc Bloch, dat fiind faptul că era urmărit de Gestapo, datorită acțiunilor sale de rezistență. Îndelungata sa prietenie cu Marc Bloch l-a determinat pe Lucien Febvre să editeze pentru prima dată în 1949, unul dintre cele trei manuscrise primite de la Étienne Bloch ale *Apologie pour l'Histoire*, sub forma unei broșuri (*Cahier des Annales*, 3), la editura Armand Colin, din Paris, cu un tiraj de 3000 de exemplare, urmând mai apoi și apariția celei de-a doua ediții cu același tiraj în 1952, a treia-1959, a patra-1961, a cincea-1964.

Prima ediție publicată de Lucien Febvre s-a bucurat de un real succes, chair dacă el nu a avut prea mult timp la dispoziție pentru a proceda la o cât mai bună dispunere a părților din manuscris, deși acolo unde a crezut că este necesar a venit cu unele mici modificări care nu au schimbat fondul textului original. O analiză critică a lucrării a fost realizată în edițiile ulterioare prin prefațele foarte utile pe care le-au scris istorici de renume, precum Georges Duby (la cea de-a șaptea ediție-1974), asupra lucrării publicate sub forma unei colecții de cărți de buzunar la editura Armand Colin. O altă ediție critică a fost pregătită de către fiul lui March Bloch, Etienne Bloch, tot la editura Armand Colin în 1993, cu o prefață de Jacques Le Goff, fiind iar reeditată în 1999.

Apologie pentru istorie sau Profesiunea de istoric a cunoscut un succes foarte mare și în străinătate, fiind tradusă în opt limbi străine. Din 1952, traducerea italiană realizată de editura Einaudi a fost continuată în 1953 de cea din limba engleză de la Alfred A. Knopf. Alte traduceri au apărut în Germania (1981), Estonia, Ungaria, Japonia, sau Țările de Jos (1989), Polonia, Portugalia, Cehoslovacia sau în U.R.S.S. Bine este cunoscut și cazul ediției în spaniolă, publicată de Fondo de cultura económica de México, în 1952, sub forma unei mici colecții numită “Breviaros”, reușind să atingă până astăzi un tiraj de 150.000 de exemplare (incluzând și edițiile argentinene, cubaneze și venezuelene). Din păcate, editurile din România nu s-au „înghesuit” să realizeze o traducere a lucrării¹, chiar dacă

1 O traducere competentă a cărții lui Marc Bloch, a fost realizată de istoricul clujean George Cipăianu la editura Tribuna, din Cluj-Napoca (Marc Bloch, Pledoarie pentru istorie, Tribuna: Cluj-Napoca, 2007, 232 p.).

au existat reale preocupări de cunoaștere în profunzime a acestui studiu în unele facultăți cu profil socio-uman de la noi din țară.

Cu toate că manuscrisele lăsate de Marc Bloch mai puteau fi completate sau modificate, intenția fiului său, Etienne Bloch, de a ne oferi o ediție a textului în integralitatea sa fără modificări, rămâne laudabilă. Astfel, avem acum în față o operă pe cât de complexă pe atât de interesantă, istoricul dorind să expună nu doar concepția sa despre istorie ci și ceea ce reprezintă „meseria” de istoric. Această lucrare reflectă în mare parte maturitatea pe care o atinsese istoricul, dar și experiențele, reflecțiile, teoriile, mentalitățile sau cultura, care s-au dezvoltat treptat în viața sa profesională, influențându-i propria scriitură.

Cât privește metodologia, nu ne rămâne decât să constatăm că toată *Apolgia pentru istorie* reprezintă un *ghid metodologic* util, un cadru care ne îndreaptă spre o interpretare obiectivă și critică a surselor istorice, o direcție sintetică care ne învață ce instrumente trebuie să folosească istoricul pentru a ajunge la o observație cât mai aproape de adevăr. O tratare aparte o constituie *metoda critică*, pe care istoricul încearcă să o reliefeze în cele mai mici detalii, aducând exemple concludente, punând la îndoială anumite surse, “examinându-le” în detaliu și exersând regulile obiective care să ne permită să distingem între *adevărul și falsul istoric*. Această continuă confruntare a surselor pe care o propune Marc Bloch ne sugerează *transparența* pe care trebuie să o adopte istoricul, *echidistanța* față de anumite fapte și evenimente, deși uneori observarea unor “evidențe istorice” diferă de la un istoric la altul în funcție de psihic, bagaj intelectual și chiar distanța în timp față de o situație discutată.

Mult interes a suscitată și *aborarea filologică a Apologiei pentru istorie*, întrucât lucrarea nu este doar un îndrumar pentru istorici, ci mai degrabă constituie o *fluentă narațiune*, ce face uz de fraze alambicate, greu de înțeles pentru un cititor care nu stăpânește cu desăvârșire limba franceză. Bineînțeles că lucrarea se poate citi de exemplu și într-o traducere în limba engleză, însă trebuie să avem în vedere aici posibilitatea ca multe înțelesuri originale să-și piardă sensul și astfel ne-am putea îndepărta de la esența pe care Marc Bloch a încercat să o sugereze în opera sa. *Limbajul* utilizat este unul greoi, autorul demonstrându-și calitățile unui adevărat literat, iar cititorului nerămânându-i decât să observe nu doar ce se spune prin cuvinte, ci să se interogheze despre ceea ce se află în spatele acelor cuvinte, care este subtilitatea anumitor afirmații, ce a vrut Marc Bloch să explice și de ce a procedat astfel. Fără un set de întrebări bine stabilit asupra lucrării, vom pricepe doar o mică parte din operă, ignorând fundamentele ce o constituie și având o interpretare limitată.

Studiul nu are doar un pronunțat caracter istoric, sociologic, psihologic, ci el trebuie investigat și din *perspectiva filosofică*. Vom fi surprinși atunci când Marc Bloch filosofează asupra “meseriei” de istoric, își expune propria viziune despre un domeniu care dintodeauna a provocat discuții aprinse. Este istoria o știință?

Are istoria propriile sale metode și tehnici de cercetare? Care este relația dintre istoric și meseria sa?. Acestea sunt doar unele dintre întrebările la care Marc Bloch încearcă să răspundă pe parcursul celor 112 pagini ale lucrării sale.

Ajungem în cele din urmă la structura *Apologiei pentru istorie* și vom constata că este una logică, autorul dorind să discute tematic în cadrul celor cinci capitole pe care le cuprinde lucrarea. Începând cu primul capitol, unde se axează pe trei coordonate *istorie, om și timp*, Marc Bloch decide apoi că este necesară și o cunoaștere a *observației istorice* (în cel de-al doilea capitol), a *criticii istorice* (capitolul trei), a *analizei istorice* (capitolul patru) iar pe final, capitolul cinci, *cauzalitatea istorică*² este disecată în amănunt. În *introducere*, Marc Bloch ne oferă o scurtă considerație asupra subiectului, prezentându-l într-un mod general pentru a indica orientările în jurul cărora gravitează cartea sa. El se preocupă să răspundă în puține cuvinte la întrebarea: “à quoi sert l’Histoire ?”, care este caracterul particular al acestei discipline - considerat ca fiind un domeniu de sine stătător și având un loc important în societate: “... quel artisan, vieilli dans le métier, s’est jamais demandé, sans un pincement de coeur, s’il a fait de sa vie un sage emploi ?”.

Așadar, observând personalitatea și caracterul lui Marc Bloch, contextul în care a fost scrisă, am avut posibilitatea să parcurgem cu deosebită atenție o *lucrare capitală*, a cărei interogații mai suscită dezbateri chiar și în zilele noastre. Cartea reprezintă, totodată, un *breviar de metodă istorică*, în care autorul își organizează reflecțiile în jurul unei idei centrale: legitimitatea istoriei în societate; afirmând interesul pentru acest domeniu, conturând tehnicile și obiectivele sale, ajungând la concluzia surprinzătoare că istoria, înainte să fie o știință, ar trebui să indice caracterul său etic, ontologic și epistemologic. Citind lucrarea în totalitate și aplicând o analiză critică asupra ideilor expuse de Bloch, vom descoperi de fiecare dată *modernitatea expunerii*, în ciuda faptului că lucrarea a fost scrisă acum 65 de ani. Actualitatea și problematizările operei ne indică un trecut care s-a spijinit permanent pe istorie, această “science en marche” și “science des hommes dans le temps”, cu ajutorul căreia “les sociétés consentiront enfin à organiser rationnellement, avec leur mémoire, leurs connaissances d’elles-mêmes”.

2 În ediția franceză din 1952 publicată la editura Armand Colin apare doar numerotarea capitolului cinci, dar nu și denumirea sa. Varianta tradusă în engleză de către Peter Putnam, *The historian’s craft*, Introducere de Joseph R. Strayer, A Caravelle Edition, New York, Vintage Books A Division Of Random House, s.a., 197 p., produce unele mici modificări, în sensul că editorii numesc al cincilea capitol cu titlul de “Historical Causation”.